

Norsk studentorganisasjon

Lakkegata 3 / 0187 Oslo

T: 22 04 49 70

F: 22 04 49 89

E: nso@student.no

W: www.student.no

Høringsuttalelse

Høringsssvar - Høring om språk- og litteraturpolitiske virkemidler

"Fastpris sikrer fagbøker på norsk, likeverdig tilbud og utvikling av norsk som akademisk språk."

Hørings svar fra Norsk studentorganisasjon om utredninger av litteratur- og språkpolitiske virkemidler.

Innledning

NSO vil innledningsvis takke for at vi har fått anledning til å uttale oss om de to utredningene av litteratur- og språkpolitiske virkemidler. Vi vil også takke for at det er gjennomført en utredning av statens virkemidler for å ivareta sentrale språk- og litteraturpolitiske mål. Spesielt er vi glade for at fagbokmarkedet ble viet en egen utredning, fordi vi anser det for å være helt sentralt innen høyere utdanning – både for å utvikle norsk som akademisk språk, men det aller viktigste er at det er dokumentert at læringseffekten er aller best på eget morsmål.

Vi vil legge vekt på studentenes behov for pensum på eget språk, viktigheten av en aktiv fagbokproduksjon i Norge, utvikling av norsk som akademisk språk, likeverdig tilbud innen store og små fag og mellom institusjoner, samt campusbokhandlenes betydning.

Hvorfor er fastpris på fagbøker viktig:

Bedre læringseffekt

Innlæring skjer best på eget morsmål. Studenter tilegner seg kunnskap raskere, i større grad - og ikke minst mer korrekt - når det skjer på eget morsmål. Det er særlig viktig på lavere grad, hvor grunnlaget for studentenes kompetanse i faget legges. Når vi vet at læringsutbyttet blir større og at utdanningsinstitusjonene sliter med frafall, spesielt tidlig i studieløpet, blir det ekstra viktig å bevare og utvikle en norsk bokproduksjon. Rapporten *Norsk i hundre* (Språkrådet 2005) slår også fast at det er gode pedagogiske grunner til at den grunnleggende undervisningen bør være på norsk. Rapporten sier også at et godt norsk fagspråk er viktig for god yrkesutøvelse ved endte studier.

Aktiv fagbokproduksjon

Fastprisordningen er nødvendig for at antall fagbokutgivelser kan fortsette å være høyt. Slik tåler norske forlag og bokhandlere å ta en større risiko ved at forlag og bokhandlere satser på flere utgivelser. En aktiv fagbokproduksjon trenger en lang fastprisperiode. Jo mer tids og kostnadskrevende det er å få en utgivelse er i produksjon og salg, jo viktigere blir forutsigbarheten fastprisen gir for at utgivelsesnivået skal opprettholdes. Dessuten tar det tid fra fagbøker blir publisert til de settes på pensumlister/ ressurslister. Dette innebærer at fastprisperioden bør være lengre enn i dag.

Likeverdig litteraturtilbud til små og store fag

Markedsmekanismene vil gi lavere priser for større titler i større fag, men høyere priser for smale titler i smale fag. Et friprissystem vil føre til at det blir billigere bøker på store kurs, mens bøkene som gjerne legges opp som tilleggspensum eller som pensum på kurs med færre studenter blir dyrere. Bøkene vil bli dyrere ved mindre studiesteder der markedsgrunnlaget er lite. Enkelte fag vil også miste norske alternativer siden mekanismene i et fritt marked ikke vil gi produksjon av bøker til små fag.

Utvikling av norsk språk og terminologi

Akademisk faglitteratur er bærebjelken i utvikling og vedlikehold av norsk fagterminologi, både for bokmål og nynorsk. Norsk fagterminologi er viktig for at samfunnet skal kunne nyttegjøre seg av kunnskap. Presset på det norske språket blir stadig sterkere ved at engelske termer gjør seg gjeldene på flere samfunnsområder. Uten en parallell utvikling av norsk fagterminologi frykter vi at kunnskapen blir mindre tilgjengelig. Fastpris på faglitteratur vil bidra til å sikre en bred produksjon av fagbøker på bokmål og nynorsk. Norge er et lite språkområde og det norskspråklige fagbokmarkedet er av begrenset størrelse.

Uten forutsigbarheten som ligger i fastprisen vil ikke bredden i norske fagbokutgivelser kunne opprettholdes. Spesielt vil dette gå utover lærebøker til mindre fag. Faren for domenetap, det vil si at norsk taper terreng til engelsk er større ved fripris på fagbøker. Fordi fripris på fagbøker vil kunne gi priskrig mellom engelskspråklig- og norskspråklig litteratur. En priskrig den norskspråklige litteraturen ganske sikkert vil tape ut fra det norskspråklige markedets størrelse. Vi er en liten språknasjon og dermed et mindre marked slik at store språkgrupper som engelsk vil ha betydelig større marked og investeringsmulighet. Dersom norske forlag tilpasser seg bokprisene i det engelskspråklige markedet blir rammebetingelsene til norske akademiske forlag umulige. En åpenbar konsekvens blir at produksjonen av fagbøker på norsk vil synke dramatisk. Store utenlandske forlag ser på Norge som attraktivt marked siden engelske bøker allerede er en del av pensumlistene. En enda større andel engelske titler på ressurs- og pensumlistene vil bli en realitet, noe som igjen vil medføre domenetap. I en friprissituasjon vil vi språkpolitiske mål som å styrke norsk i academia ikke kunne nås.

Fagkompetanse og veiledning gjennom campusbokhandel

Campusbokhandelen er en viktig del av det akademiske miljøet på lærestedene, og bidrar til å heve kvaliteten på lærestedet. Ved innføring av fripris på fagbøker vil utviklingen trolig gå som i Sverige. Der har campusbokhandlerne gradvis forsvunnet, og nå står to store nettbokhandler for størstedelen av fagboksalg. Dette gjør at studentene reelt sett mister sin valgfrihet ettersom bredden av faglitteraturen usynliggjøres i netthandlene, samtidig som den faglige veiledningen de hadde i campusbokhandelen er forsvunnet. Hvis campusbokhandelen i Norge mister store deler av salget på de største titlene til netthandler som kan tilby bestselgertitlene til svært lave priser (dersom det innføres fripris), vil campusbokhandlenes evne til å tilby de smale titlene etter hvert også forsvinne, og butikkene bli lagt ned. Studentene har behov for faglig veiledning ved valg av pensumlitteratur utover alternativene som fremkommer av ressurs- og pensumlistene. Campusbokhandelen ivaretar dette og tilbyr dessuten bredden av faglitteratur tilpasset de enkelte studiestedene. Mange studenter ønsker å bruke støttelitteratur i fag der pensum er på fremmedspråk. For å finne fram til god litteratur og å vise bredden i den faglitteraturen som er tilgjengelig, er campusbokhandlerne viktig for studentene. Studenten bør ha tilgang på både gode Campusbokhandlere og nettbokhandlere. Netthandel av bøker i store volum kan gjøres rimeligere enn gjennom fysisk bokhandel, men dersom få aktører har opparbeidet seg svært store markedsandeler, vil disse aktørene kunne sette opp prisene ettersom de ikke lenger har reelle konkurrenter. Sammenligning av priser på fagbøker i nettbokhandler i Sverige versus Norge viser nettopp en slik tendens.

Erfaringer fra Sverige

Sverige har hatt frie bokpriser siden 70- tallet og i disse dager utredes litteraturpolitikken i Sverige. Det er nedsatt et utvalg og det foregår en offentlig utredning som skal være ferdig høsten 2012. Utvalget har allerede levert en delrapport som konkluderer med at den fysiske bokhandelen fyller en viktig rolle som utstillingsvindu og formidler av litteratur.

Bortfall av campusbokhandler

Frie bokpriser og den digitale utviklingen med vekst i nettbokhandler og andre nettilbydere av bøker har ført til en bokhandlerdød i Sverige. Ser man på den funksjonen en campusbokhandel fyller for formidling av kunnskap og læring er dette uheldig. Allerede i 2008 stengte Akademibokhandelen flere av sine campusutsalgs, blant annet i Växjö, Örebro og Karlstad. Årsakene til nedleggelsene var sviktende kundegrunnlag på som følge av konkurranse fra netthandlere

Dyrere bøker

Nettbokhandelen i Sverige med Adlibris i spissen er i dag ledende som tilbyder av faglitteratur til svenske studenter. Prissammenligninger av bøker til store fag viser at fagbøker er dyrere i Sverige enn i Norge. Etter en periode med prisdumping og markedsposisjonering er i dag prisene høyere enn de er i Norge for tilsvarende bøker. Svensk Bokhandel gjennomførte i 2011 en sammenligning av 10 populære engelskspråklige titler som er tilgjengelige både i Sverige og i Norge, åtte av ti titler var billigst i Norge. Nettbokhandelen Adlibris dominerer det svenske fagbokmarked. Se vedlagt tabell.

Leser engelsk dårligere enn svensk

En rapport fra Högskoleverket i Sverige (*Hur förstår svenska studenter ämneslitteratur på engelska*) viser at svenske studenter leser engelsk mye langsommere enn sine britiske medstudenter og at det gjetter seg frem til betydningen av ord som er selvsagte for førstespråklesere. De studentene med svakest engelskkunnskaper mister den faglige forståelsen noe som igjen kan medføre at de velger å avslutte studiet. Andelen studenter i Norge som ikke fullfører en grad i løpet av ti år, er nå oppe i 37 prosent, viser tall fra Statistisk sentralbyrå.

Domenetap

I SOU 2008:26 *Värna språken– förslag till språklag* diskuteres det stadig økende innslaget av engelsk i høyere utdanning. "Vad som framför allt framhållits i den offentliga språkpolitiska debatten under senare år är den tilltagande risk för domänförluster som en stadig ökande användning av engelska innebär. Speciellt märkbar anses utvecklingen ha varit inom den högre utbildningen och forskningen." I følge det svenske språkrådet taper det svenske språket domener på grunn av bruken av engelsk innenfor flere fagområder. Det er ingen grunn til at vi ikke skal se mer av det samme i Norge, dersom det ikke sikres rammebetingelser for fortsatt fagbokutvikling på norsk.

Rapport: Til bokas pris

Hovedkonklusjon: støtter boklov

Rapporten konkluderer med at boklov er best egnet til å nå språk- og litteraturpolitiske mål. Den konkluderer også med at en boklov vil bidra til å sikre sterke fagmiljøer og sikre en bred norsk fagbokproduksjon. Analysen er gjennomgående god og fagbokmarkedets utfordringer er godt belyst. Rapporten peker på et viktig aspekt ved faglitteraturen, nemlig at virkemidlene på dette området også har språk – og kunnskapspolitiske effekter. Begge disse effektene trekker i positiv retning, fastpris på fagbøker bidrar til utvikling av det norske fagspråket og til økt kvalitet i utdanningen.

Viktig bidrag om fagbokmarkedets utfordringer

Rapporten belyser utfordringene ved at store internasjonale forlag ønsker å få ta del i det norske markedet, og ved en friprissituasjon der tilbudet av norsk faglitteratur bli mindre vil faglitteratur fra de store internasjonale aktører blir dominerende. Videre peker rapporten på at flere mindre og viktige akademiske forlag er under press. Dette er forlag med tradisjon for å publisere forskningsresultater, som er et viktig bidrag i faglitteraturen. Som rapportforfatterne skriver, "...ny forskning bygger på foregående, og ny viten må spres gjennom etablerte publiseringskanaler." Kommersielle krefter vinner over kulturelle krefter i et fritt marked. Det er viktig for academia med rammevilkår som sikrer at de små og kunnskapsorienterte forlagene kan fortsette sin virksomhet. Dette oppsummeres godt i rapporten "Akademisk forlagsvirksomhet er en del av bokbransjen, og en forutsetning for virksomheten innenfor forsknings- og høyere utdanningsinstitusjoner." En boklov som sikrer fastpris på fagbøker vil bidra til å sikre denne viktige virksomheten i Norge, og i tillegg sikre at den tilgjengeliggjøres på norsk.

Rapport: Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler

Hovedkonklusjon: støtter fastpris

Rapporten fra Oslo Economics konkluderer med at virkemidlene i språk- og litteraturpolitikken er effektive og at de har god måloppnåelse. Om fastprisen spesielt finner de at det er et effektivt virkemiddel og at det er vanskelig å finne økonomiske argumenter for ikke å videreføre dette. Konklusjonen om at fastpris er et viktig litteraturpolitisk virkemiddel er godt dokumentert, men vi er overrasket over anbefalingene som følger av konklusjonen. For det første at fastpris bare bør tillates på skjønnlitteratur, men på sakprosa og ikke på faglitteratur. For det andre at en fastpris skal være frivillig, det vil si at ethvert forlag for enhver utgivelse kan avgjøre hvorvidt boken skal ha fastpris og, i følge anbefalingen, hvor lang fastprisperioden skal være. For det tredje reagerer vi på at forslaget om frivillig fastpris ikke er konsekvensutredet.

Feil forståelse av campusbokhandelens rolle

Anbefalingen om at fastpris bør tillates på skjønnlitteratur og på sakprosa og ikke på faglitteratur er tuftet på en feil forståelse av campusbokhandelens rolle og av det akademiske systemet. Utrederne skriver at betydningen av distribusjonsleddet er mindre når det gjelder faglitteratur, at ved anskaffelse av pensumlitteratur er kjøpene bestemt av pensumlistene og ikke av informasjon som mottas i bokhandelen. Dette er ikke en riktig beskrivelse av hvordan systemet fungerer i dag. Innenfor flere fagområder benyttes det nå etter Kvalitetsreformen ressurslister fremfor, eller i tillegg, til pensumlister. Dette er lister med mange titler av anbefalt litteratur der studentene selv kan velge hvilke bøker de ønsker å bruke. Her spiller campusbokhandelen en viktig rolle, med egne ansvarlige for de ulike fagområdene som kan veilede studentene utover innholdet i pensumlistene. Campusbokhandelen er en uvurderlig ressurs ved alle universiteter og høyskoler, et sted der studenter kan få kjøpt faglitteratur, både den som står på pensumlista og tilleggs litteratur. De kan bla i bøkene og gjøre seg kjent med innholdet. Campusbokhandelen er også en viktig kunnskapsbase og veileder for masterstudenter som har stort behov for ulik litteratur f. eks i forbindelse med oppgaveskriving. Utredningen vurderer ikke konsekvenser ved bortfall av campushandelen og de følgende dette vil ha for norsk fagbokproduksjon og utvikling av norsk fagspråk.

Boklov er best egnet til å nå litteraturpolitiske mål

Tiden er inne for langsiktige verdivalg. Litteraturen står sterkt i Norge, det er ingen selvfølge. Flere tiår med klok litteraturpolitikk har gitt gode vilkår for lesing, læring og litteratur. Gjennom fastprisen sikres en aktiv fagbokproduksjon på norsk som igjen bidrar til språkbevaring, bedre læringseffekt og generelt til høyere kvalitet i utdanningen. En boklov er det beste virkemiddelet for å sikre fri og rettfærdig konkurranse til det beste for leserne og studentene. En slik lov vil også være et verktøy for å utvikle gode fagmiljøer rundt bokhandlere, utvikle norsk fagspråk og sikre at små fag får et godt litteraturtilbud på norsk. Inntil en boklov er på plass, ber vi om at dagens unntak som går ut ved årsskiftet prolongeres. Vi ber om at rapporten "Til bokas pris" tillegges stor vekt i den videre behandlingen spørsmålet rundt boklov og fastpris på fagbøker.

På vegne av Norsk studentorganisasjon,

Kim O. Kantardjiev
Leder

Vedlegg:

Tilfeldige prisundersøkelser på pensumbøker foretatt 2011-06

tittel	Isbn	Capris.no	Adlibris.com	Bokus.se
Critical Care Nursing	9781605475189	404 NOK	570 SEK	570 SEK
Veterinary Anatomy of Domestic Mammals: Textbook and Colour Atlas	9783794526772	1617 NOK	2223 SEK	2255 SEK
Doing gender in flexible organizations	9788245003871	215 NOK	311 SEK	Ikke tilgjengelig
Statistical Techniques in Business and Economics with Connect Plus Online Access	9780077132668	481 NOK	595 SEK	494 SEK
Fundamental of Python	9781111822705	574 NOK	701 SEK	677 SEK